

A kézműves ipar kezdetei Nyíregyházán

Dr. Szabó Sarolta
ethnográfus

Iparosok Nyíregyházán

- Előzmények

- 1753. május 16. Gróf Károlyi Ferenc telepítési pátense
- 1753. május 25. Petrikovics János szarvasi csizmadiát bízta meg Károlyi Ferenc a telepítés lebonyolításával
- Telepítési feltételek:
 - Elegendő földek a határban, 3 év adómentesség, szabad vallásgyakorlat, kedvező adófizetés, földesúri haszonvételek bérlése
 - 21. pontban *„ha a mesteremberek száma szaporodnak, céhes privilégium szereztetik, ...”*

Iparosok Nyíregyházán

- Előzmények
 - 1754. 3 csizmadia, 1 kézműves
 - 1761. 19 mester: 8 kovács, 2 mészáros, 2 szűcs, 2 csizmadia, 2 varga, 1 molnár, 1 szíjgyártó, 1 borbély
 - 1793. 254 mester + 153 legény, 200 inas
 - 1793-ban a lakosok száma valamivel több mint 7000 fő, iparosok a lakosság 3%-a

Mesterek és mesterségek

	1753	1761	1793	1828	1850	1868		1753	1761	1793	1828	1850	1868
csizmadia	3	2	115	40	117	130	asztalos			5	1	16	26
kovács		8	18	11	16	25	kőműves			5	2	10	10
szabó			22	16	59	68	festő			4	3	5	2
mészáros		2	3	4	5	11	német varga				1	7	28
szűcs		2	33	6	31	32	lakatos			2	6	9	18
tímár		2	15	11	43	26	üveges			1		3	
molnár		1	9	4	17	11	ács			1	3	13	8
szíjgyártó		1	3	4	8	8	gubás			1		15	24
kerékgyártó			5	5	15	18	szűrszabó						3
kalapos			8	9	11	18	borbély		1				2
kötélverő			6	4	3	5							

Mesterek és mesterségek

	1753	1761	1793	1828	1850	1868
Összesen (fő)	4	19	253	138	437	576
Mesterségek száma	2	8	19	23	38	48

CÉHALAKULÁSOK NYÍREGYHÁZÁN

CSIZMADIA	1818	SZÍJGYÁRTÓ és KÖTÉLVERŐ	1818
SZABÓ	1818	ASZTALOS, LAKATOS, ÜVEGES	1818
SZÚCS	1818	KŐMŰVES, MOLNÁR, ÁCS	1818
TÍMÁR	1818	MÉSZÁROS	1825
KALAIPOS	1818	SZŰRSZABÓ	1829
FESTŐ (KELME)	1818	SUSZTER	1836
KOVÁCS és KERÉKGYÁRTÓ	1818	GUBÁS, TAKÁCS	1838

A céh

- Céh: általában az ugyanazon a településen élő, ugyanazon mesterséget folytató kézműves mesterek érdekvédelmi szervezete. Az európai városokban a középkorban jöttek létre és a 19. századig,- Magyarországon 1872-ig - működtek. A hatóságok garantálták, hogy az egyes céhek illetékességi területükön az adott szakmával csak a céh tagjai foglalkozhattak.
- Hierarchikus felépítés
- Tagjai:
 - Mesterek
 - Legények
 - Inasok „olyan lesz mint seprű a háznál, mindenki parancsol neki”

A céh szervezeti felépítése

- Választott elöljárók:
 - Főcéhmester
 - Alcéhmester
 - Atyamester
 - Bejárómester
 - Látómester
 - Nótárius
 - Továbbiak: öregmester
rendbéli mester
ifjú mesterek

Feladataik

- **Főcéhmester:** összehívta a gyűléseket, nála volt a céh ládája, pecsétje, iratai
- **Atyamester:** a legénytársaság vezetője, felügyeli működésüket
- **Bejárómesterek:** segítik az atyamester munkáját, ellenőrzik a legényeket
- **Látómesterek:** a céhtagok által készített termékeket ellenőrzi
- **Szolgálmester:** a főcéhmester utasításait hajtja végre, mindig a legfiatalabb céhmester

A céh belső élete, működése

- Évente 4 céhgyűlés → Vízkeresztkor céhmesterválasztó gyűlés
- Belső bíráskodás: „*Mindenféle perek az kik mesterségre illendők és magok között esik az Czéhben megláttathassanak*” → pénzbírság, céhből való kizárás
- Tűzvédelmi feladatok (Nyíregyházán 1833-tól)

A működéshez kapcsolódó tárgyak, dokumentumok

- Kiváltságlevél
- Szegődtetési és szabadító könyv
- Bizonyságlevél, vándorkönyv
- A céh pecsétnyomója
- Behívó tábla
- Céhedények: kulacs, kanna, serleg
- Céhláda
- Céhzászló

Értékesítés - vásárok

- **1786** mezővárosi rang vásártartási joggal, **évi 4 országos vásár, szombati napon heti vásár**
- **1854-től szerdai** napon is
- Árusítási rend az országos vásárokon és a heti vásárokon → egyenlő feltételek biztosítása
 - A vásári rend megsértése → 1807, 1838 szabályozások
- **Saját árusítóhelyek**, árusító színek, árucsarnokok
 - Csizmadiák 1829-1833
 - Szűcsök 1844.
 - Tímárok 1863-ban bővítés

Nyersanyagbeszerzés

- A csizmadiák tímároktól vették a bőrt
- A magyar szűcsök juh- és báránybőrből dolgoztak, a német szűcsök vadbőrökből is
- Beszerzés: helyi mészárosoktól, juhászoktól, kereskedőktől, legtöbbször a debreceni vásárokon, ill. Tokaj, Bodrogkeresztúr, Vásárosnamény bőrvásárain
- Limitációk – a vármegyék megszabták az iparosok által előállított termékek árát
- Szabolcs vármegye 1695 és 1819 között hétszer adott ki árszabást

A kézművesek anyagi helyzete

- „a mesterséghez szükséges eszközöknek, úgy mint kaptának, árnak, bicskának, téglázóvasnak, s több efféle eszköznek pascum nem szükséges, mert azokat legelni nem látta soha senki.”
- A kézművesek földet nem kaphattak, de 1790-es évektől szőlőföldet igen
- $\frac{3}{4}$ részük saját házban lakott
- földtulajdonnal nem rendelkezett
- $\frac{1}{3}$ részüknek szőlő

A céhek megszűnése

- 1872. évi VIII. törvénycikk megszüntette a céheket
- Hatásuk: az általuk létrehozott szokások még hosszú évekig áthatották a céhek utódaiként működő ipartársulatokat és ipartestületeket.

Köszönöm a figyelmet!

